

УДК 330.332

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПРОЦЕСОМ В УКРАЇНІ

А. Касприк

Львівський національний університет імені Івана Франка

З'ясовано роль та розглянуто проблеми формування державного механізму управління інвестиційним процесом в економіці України, запропоновано можливості використання іноземного досвіду його регулювання в забезпеченні розвитку національної економіки.

Ключові слова: іноземні інвестиції, глобалізація, міжнародний рух капіталу, інвестиційна політика, управління інвестиційним процесом, транснаціональні компанії, інвестиційна стратегія.

Кожна держава як суб'єкт інвестиційної діяльності визначає правові, економічні і соціальні умови цієї діяльності у своєму законодавстві. Однак процес інвестування потребує прийняття ретельно виважених і обґрунтованих рішень, оскільки помилки у виборі напрямів вкладення капіталу у малоефективні, збиткові проекти призводять до скорочення обсягів інвестицій, втрати капіталу і в кінцевому підсумку до зупинки в реалізації інвестиційного проекту і повних збитків.

В умовах утвердження ринкової економіки України вплив зовнішніх чинників на результати діяльності підприємств достатньо відчутний і створює труднощі для їх розвитку. Тому стратегія розвитку цих підприємств залежить переважно від їхніх ресурсів і вміння керувати й управляти. Стратегія – це не просто функція часу, а й функція напрямку, яка складається із сукупності глобальних ідей розвитку.

У реалізації сучасних соціально-економічних пріоритетів розвитку України особлива роль належить підприємству, як джерела формування фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів, стимулятора росту конкуренції, організатора нових робочих місць. Водночас розвиток економіки практично не можливий без додаткових вкладень коштів у різні галузі виробництва, тобто без інвестицій. Економіка України з метою оздоровлення і виходу із фінансової кризи зацікавлена в інвестиціях у різні об'єкти реального сектору та сферу інфраструктурних послуг. У господарському житті треба дотримуватися певних загальноновизнаних правил, аби вчинки економічних суб'єктів не призвели до хаосу, а перетворилися у сукупність процесів, що забезпечують розвиток економіки і підвищення рівня життя народу.

Сьогодні розвиток України за умов трансформації економічних відносин потребує дійового державного регулювання інвестиційних процесів. Державі належить провідна роль у створенні економічних стимулів, гарантій політичної, економічної, оборонної, екологічної безпеки у зацікавленості суб'єктів господарювання та всіх громадян в економічному зростанні. Пожвавлення інвестиційної активності на внутрішньому ринку, залучення іноземних інвесторів необхідне для стабілізації економіки і поступового виходу з кризи.

Одним із об'єктів державного регулювання є іноземне інвестування. Воно є важливим джерелом фінансування розвитку економіки України, тому державне регулювання іноземного інвестування набуває особливого значення. Державне регулювання іноземного інвестування має ґрунтуватися на принципах взаємної відповідальності інвестора і держави, враховувати сукупність зовнішніх і внутрішніх об'єктивних та суб'єктивних факторів, що можливо тільки за наявності дієвої системи такого регулювання, а також відповідного, фундаментального й науково-методичного забезпечення.

Інвестиції – один з найвагоміших чинників економічного зростання, що потребує вивчення їх динаміки, взаємозв'язків, варіацій та інших структурних зрушень, а також розроблення глибокої обґрунтованої зовнішньої та внутрішньої інвестиційної стратегії, яка має усебічно враховувати

навні й бажані структурні зрушення у розвитку національної та світової економіки. Окрім того, сучасний етап розвитку міжнародних економічних відносин визначається глобалізацією світового економічного життя, поглибленням всесвітнього поділу праці, активізацією процесів інтеграції різноманітних національних економік у всесвітнє господарство і світовий ринок. Ці процеси не є новими, але нове полягає у їх наростаючих темпах і масштабах, у включенні до цього процесу всіх сфер ринкової економіки, а також у тому, що визначальною в цьому процесі є глобалізація саме підприємницької діяльності у формі транснаціоналізації процесу виробництва. Матеріальною основою процесу глобалізації підприємницької діяльності стає міжнародний рух прямих іноземних інвестицій як складова міжнародного руху капіталу.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах активного розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері для країн із ринками, що розвиваються, оскільки вони виявилися найбільш вразливими до сучасних процесів бурхливого розвитку й інтеграції світових фінансових ринків, тому існує певна загроза, що основний тягар нинішніх і майбутніх фінансових криз ляже саме на ці країни.

Нині українська економіка перебуває у стані гострої нестачі інвестиційних ресурсів, що несприятливо позначається на макроекономічних параметрах функціонування всього господарського механізму. Для розв'язання проблеми задоволення інвестиційного дефіциту української економіки необхідне поєднання заходів зі стимулювання інвестиційної активності вітчизняного виробника й залучення прямих іноземних інвестицій.

Проблеми активізації інвестиційної складової механізмами регулювання фінансово-господарської діяльності висвітлюються у великій кількості праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Різні аспекти питань економічної сутності взаємного впливу інвестиційної складової на функціонування господарського механізму національної економіки України розкривають такі вчені, як І. Бланк, В. Геєць, С. Злупко, О. Ковалюк, О. Кузьмін, М. Кульчицький, І. Михасюк, С. Реверчук, В. Федоренко; в реаліях активних міжнародних відносин – зокрема, Н. Менкью, Дж. Сломан, Р. Дорнбуш, С. Фішер.

Однак багато питань щодо забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, недостатньо визначено критерії та механізми залучення іноземного капіталу, потребує теоретичного обґрунтування концепція формування механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Метою даної статті є обґрунтування та розроблення теоретичних і методологічних підходів до формування механізмів управління інвестиційним процесом в Україні та визначення основ реалізації стратегії інвестиційно-інноваційної діяльності в умовах конкурентного середовища.

Проблема управління інвестиційним процесом, зокрема, залучення іноземного капіталу для розвитку національної економіки актуальна для багатьох країн із ринками, що розвиваються. Проте її вирішення не можна пов'язувати з безоглядним підходом, який не враховує необхідність забезпечення стабільності розвитку національної економіки на основі досягнення оптимального співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел запозичень фінансових ресурсів, які використовують підприємства, фінансово-кредитні установи та інституційні інвестори.

За оцінкою західних експертів, Україна сьогодні перебуває в такому економічному стані, в якому були у минулому столітті: Ізраїль у 40-х роках, Туреччина й Угорщина – на початку 80-х років під час їх виходу на світовий ринок. Безперечно, головні зусилля щодо стабілізації економіки і подальшого її розвитку повинна зробити Україна. Водночас досвід швидкого економічного розвитку в післявоєнні роки ряду країн Європи, Латинської Америки й Азії, які широко залучали іноземні інвестиції, підтверджує доцільність їх використання. Іноземні інвестиції в цих країнах були найефективнішими у випадках, коли вони направлялися на розвиток інноваційних та експортних галузей виробництва або на заміщення імпорту. Таку стратегію нині використовує Туреччина, економіка якої розвивається швидкими темпами.

При виваженому використанні іноземних інвестицій вони мають позитивний вплив на розвиток економіки держави, яка ними користується. Приплив іноземних капіталів супроводжується, як звичайно, впровадженням “ноу-хау”, нових технологій, швидким створенням додаткових потужностей, підвищенням ефективності використання виробничого і трудового потенціалів і, як наслідок, суттєво впливає на підвищення життєвого рівня населення. Це є

особливо актуальним для України, де в структурі виробничого потенціалу величезну частку становлять нагромадження основних виробничих фондів, фізично майже повністю спрацьованих.

Нині міжнародний рух капіталу базується на його міжнародному розподілі як одному із факторів виробництва, який історично склався або придбаний зосередженням капіталу в різних країнах, що стає передумовою виробництва ними товарів, економічно більш ефективного, ніж в інших країнах. Міжнародний поділ капіталу проявляється не лише в різній забезпеченості країн накопиченими запасами матеріальних засобів, необхідних для виробництва товарів, але й в різниці історичних традицій та досвіду виробництва, рівнів розвитку товарного виробництва та ринкових механізмів, а також можливих грошових та інших фінансових ресурсів. Наявність достатніх збережень капіталу в грошовій формі є важливою передумовою для інвестицій та розширення виробництва. Крім того, через поділ капіталу як економічної категорії на кредити та інвестиції, міжнародний рух капіталу також розглядається як міжнародний рух кредитів та міжнародний рух інвестицій.

Інвестиційні відносини надзвичайно різноманітні. Можливі випадки, коли відносини між державами взаємопов'язані з відносинами між приватними фірмами. Такий зв'язок виявляється, коли інвестор передає всі свої права і вимоги державі. Держава надає інвестору банківську гарантію, яка служить засобом забезпечення виконання зобов'язань, в які вступає місцеве підприємство з іноземними інвестиціями.

Іноземні інвестиції для приймаючої країни є іноземним капіталом (іноземною власністю), вивезеним з території однієї країни і вкладеним в підприємства (або справу) на території іншої держави. Будь-яка інвестиція є об'єктом права власності. Вона може бути власністю іншої держави (державні іноземні інвестиції) або власністю приватних юридичних і фізичних осіб (приватні інвестиції). Однак до поняття "інвестиції" відноситься не вся іноземна власність, а тільки та власність, що має цільове призначення, підприємництво або добродійність. Варто зазначити, що підприємницька діяльність приносить прибуток або дохід. Тому міжнародні інвестиційні угоди розповсюджуються і на капіталовкладення і на прибутки, що отримуються внаслідок капіталовкладень, зокрема, на прибуток або частку прибутку, дивіденди, проценти, ліцензійні винагороди, платежі за технічну допомогу і технічне обслуговування, та інші винагороди.

Зауважимо що, за економічним змістом іноземні інвестиції поділяються на позиковий капітал і підприємницький капітал. Позиковий капітал - це інвестиції, надані в формі державних, приватних і міжнародних позик та кредитів. Підприємницький капітал – це інвестиції в підприємницькі структури. Підприємницькі інвестиції здійснюються в формі прямих і портфельних інвестицій. Під прямими іноземними інвестиціями (ПІІ), згідно з визначенням ЮНКТАД, розуміються такі капіталовкладення, при здійсненні яких інвестор з однієї країни контролює управління підприємством-реципієнтом в іншій державі. Портфельні інвестиції не дають їх власнику управлінського контролю над об'єктом вкладення капіталу, іншими словами, це вкладення в акції, що не являють собою контрольний пакет. Дія закону про іноземні інвестиції в приймаючій країні може розповсюджуватися на всі перераховані форми або тільки на прямі і портфельні інвестиції.

У законодавстві приймаючих країн визначається суб'єкт, що здійснює іноземні інвестиції, що іменується "іноземний інвестор". Визначення кола суб'єктів, що визнаються іноземними інвесторами, має практичне значення, оскільки визнання суб'єкта іноземним інвестором означає: надання йому відповідних прав і пільг, встановлених законодавством і міжнародними договорами; задоволення вимогам реєстрації і допуск до здійснення господарської діяльності; визначення поширення на нього гарантій та інших умов, передбачених міжнародним договором з відповідною країною, а також надання можливості дипломатичного захисту з боку держави – країни інвестора. До числа іноземних інвесторів звичайно відносять такі категорії суб'єктів: іноземні юридичні і фізичні особи; вітчизняні громадяни, що проживають за рубежом; іноземні держави; міжнародні організації.

Під іноземними юридичними особами розуміються корпорації, компанії, фірми, організації і асоціації, створені відповідно до законодавства країни місцезнаходження і правоздатні відповідно до цього законодавства здійснювати капіталовкладення на території іншої країни, що домовляється. Зокрема, у законодавстві США є положення про те, що немає значення чи створена юридична особа для одержання прибутків або інших цілей і чи є її капітал приватним або

державним. У законодавстві Німеччини передбачено, що термін “інвестор” означає товариство, об’єднання, що має або немає права юридичної особи, незалежно від того, чи направлена їх діяльність на отримання прибутку чи ні. Причому під місцем перебування розуміється місцезнаходження правління, керівництва правового утворення (тобто правовий статус товариства визначається згідно із законом країни знаходження його правління). Таким чином, в інвестиційному законодавстві утворення, створені як юридичні особи в одній країні, визнаються юридичними особами в іншій країні.

Цивільна правоздатність юридичних осіб визначається за законами країни, де такі юридичні особи створені. Це означає, що питання внутрішньої структури, створення і ліквідації юридичної особи, обсягу його правоздатності визначаються законодавством даної країни. Законодавство окремих країн звичайно визнає іноземні держави як іноземних інвесторів. Однак позов до держави-інвестора не може бути пред’явлений без його згоди, а на майно держави не може бути накладене стягнення, що ставить державу в привілейоване положення (становище) в порівнянні з іншими іноземними інвесторами. У інших країнах встановлена рівність перед заміною всіх суб’єктів-інвесторів незалежно від форм власності. Водночас міжнародні організації, виступаючи як іноземні інвестори, звичайно володіють правами юридичних осіб. У їх статуті визначається правовий статус, імунітет, що враховується за участю міжнародних організацій в інвестиційній діяльності.

Сьогодні головною рушійною силою глобального збільшення інвестиційних потоків є понад 60 тис. транснаціональних корпорацій (ТНК), що мають понад 800 тис. афілійованих підприємств за кордоном, на частку яких припадає близько 99% світових потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Не є винятком й Україна, ринок якої успішно освоюють ТНК таких розвинених країн, як США, Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії та ін., вкладаючи в нашу економіку сотні мільйонів доларів США [7].

Варто зазначити, що інвестиційна політика держави регулюється відповідним законодавством або нормативними положеннями. У більшості розвинених країн – США, Німеччина, Франція, Великобританія, Японія та ін. немає спеціальних законодавчих актів щодо іноземних інвестицій. До них застосовується загальне законодавство, регулює господарську діяльність, антикрупницьке законодавство, податкове, валютне, банківське та ін. Спеціальні закони про іноземні інвестиції приймалися, як правило, в державах Азії, Африки, Латинської Америки, в країнах Центральної і Східної Європи. Наприклад, в КНР було прийнято декілька сотень законів і підзаконних актів, регулюючих іноземні інвестиції, що було зумовлено політикою, яка проводилася щодо залучення іноземного капіталу і використання його для вирішення завдань економічного розвитку. Також прийнято низку нормативних актів, що стосуються створення підприємств, заснованих на китайському та іноземному капіталі або підприємств, що повністю належать іноземному капіталу. У змішаних підприємствах частка капіталовкладень іноземних учасників повинна складати не менше 25%, що повинно сприяти серйозним і значним капіталовкладенням. Верхня межа не визначена. У встановленні цього мінімуму складається одна з особливостей законодавства КНР, оскільки в законодавстві ряду інших країн обмежується максимум іноземної участі (він може бути не більше 50 або 49%) [2].

Нині кожна держава визначає порядок доступу іноземного капіталу. У одних країнах існує дозвільна або ліцензійна система, в інших встановлений вільний доступ капіталу. Наприклад, дозвільна система існує в Індії, ряді держав Латинської Америки. Вона передбачає видачу інвестору попереднього дозволу (ліцензії) на здійснення інвестиційної діяльності, що забезпечує кращі можливості для контролю за діяльністю іноземного інвестора.

Регулювання міжнародного інвестування на початку XXI ст. здійснюється у таких напрямках, як:

- розроблення і реалізація інвестиційної політики в країнах, що приймають іноземний капітал;
- сприяння зарубіжним капіталовкладенням в країнах інвесторах;
- сприяння співпраці в області міжнародного інвестування на багатосторонній основі;
- здійснення міжнародного інвестування на двосторонній основі.

Доречно зауважити, що інвестиційна політика в приймаючих країнах по відношенню до іноземного капіталу характеризується різною спрямованістю: залучення іноземного капіталу в розвиток національної економіки; обмеження припливу іноземного капіталу; недопущення іноземного капіталу.

У різні періоди і в різних країнах інвестиційна політика зазнавала істотних змін. Так, в країнах, що розвиваються на первинному етапі після деколонізації основне завдання держави полягало в отриманні контролю над економікою і національним багатством. Це знайшло відображення в інвестиційній політиці, яка була направлена на встановлення суверенітету над природними ресурсами і протидію залученню іноземних інвестицій. У 80-ті роки ХХ ст. в ряді країн, що розвивались суттєво змінилася політика відносно іноземного капіталу. У результаті з'явилася велика різноманітність в правовому положенні іноземних інвестицій і в оцінці їх впливу на розвиток економіки приймаючих країн. В одних країнах, особливо в країнах, що проводили приватизацію державної власності, іноземні капіталовкладення заохочувалися або в цілому, або в певних галузях. У інших країнах приплив іноземного капіталу обмежувався, зазнавав державного контролю, а в ряді країн націоналізувався. Політика відносно іноземних інвестицій в розвинених країнах була спрямована в основному на вирівнювання умов діяльності національних і іноземних інвесторів і допуску іноземного капіталу в ті галузі, які раніше були відкриті тільки для державних і національних приватних фірм.

Методи залучення іноземного капіталу різноманітні по видах, але однотипні як в розвинених країнах так і в країнах, що розвиваються. До них відносяться насамперед різні стимули: податкові, фінансові пільги і привілеї та ін.

Податкові стимули орієнтовані на: стимулювання прибутку шляхом зниження ставок податку на прибуток або дохід; звільнення від сплати податку на початковому періоді діяльності та ін.; стимулювання інвестицій шляхом надання права на прискорену амортизацію; полегшення інвестування і реінвестування; стимулювання продажу шляхом зниження прибуткового податку в залежності від вартості продажу; на краще використання податку на додану вартість шляхом скорочення податків в залежності від рівня і розмірів місцевого компонента.

Фінансові стимули передбачають надання іноземним інвесторам: урядової допомоги у вигляді прямих субсидій для покриття частини витрат на інвестування; урядових позик і кредитів на пільгових умовах; надання урядових фондів для участі в інвестиційних проектах; пайова участь держави в акціонерному капіталі.

Надання пільг і привілеїв іноземним інвесторам направлено на підвищення прибутковості іноземного капіталу, що вкладається за рахунок пільг на використання інфраструктури і послуг, видачі державних контрактів, полегшеного режиму відносно використання іноземної валюти, тарифних знижок.

Інвестиційне законодавство окремих країн часто передбачає декілька режимів для іноземних інвестицій, причому особливо привілейований режим встановлюється для підприємств, що вимагають великих капіталовкладень і що створюються в тих галузях економіки, в яких найбільш зацікавлена країна, що розвивається. Основні пільги, що надаються привілейованим режимом, звичайно такі: звільнення від митних зборів при ввезенні обладнання і сировини, необхідного для будівництва і діяльності підприємства; повне або часткове звільнення протягом певного терміну від податку на прибуток; безмитний вивіз готової продукції; право повного або часткового переведення прибутків за кордон; надання гарантій на випадок націоналізації і т. д. У державах Латинської Америки були ухвалені спеціальні закони, що встановлюють порядок переведення прибутків за кордон та інші умови для іноземних капіталовкладень.

З метою залучення іноземного капіталу в різних країнах створювалися вільні економічні зони. У них встановлюється пільговий в порівнянні із загальним режим господарської діяльності для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями, що сприяє припливу іноземного капіталу, передової зарубіжної техніки і технології та управлінського досвіду, розвитку експортного потенціалу. Такого роду зони в різних варіантах були створені в Китаї, В'єтнамі, Болгарії, Угорщині, Росії, Україні.

Як обмеження використовується і такий засіб, як заборона на залучення іноземних інвестицій в певні найбільш важливі для економіки галузі промисловості або сфери послуг – фінанси, транспорт, телекомунікації, телебачення.

Політика обмеження припливу іноземних інвестицій і встановлення певного режиму для іноземних інвестицій направлені на захист національних інтересів і недопущення іноземного капіталу до домінування в економіці країни, на зміцнення суверенітету і економічної

самостійності. Методи обмеження іноземного капіталу різноманітні, але приблизно однакові по країнах, що їх використовують. До числа таких заходів відносяться: обмеження на частку участі в акціонерному капіталі, що надається іноземним фірмам; встановлення особливого державного контролю за участю іноземного капіталу в розробці надр і природних ресурсів; визначення обов'язкової частки участі національного державного або приватного капіталу в підприємствах, що створюються іноземними фірмами в змішаних товариствах; проведення заходів, направлених на використання певної частки прибутків іноземних підприємств для внутрішніх потреб країни, що розвивається шляхом оподаткування; обмеження при переведенні прибутків за кордон; обмеження при видачі ліцензій; вимога відносно зайнятості, обсягу запозичень на місцевому ринку, а також використання національних стандартів продукції, правил ведення бухгалтерської звітності, документації; вимоги відносно порядку реєстрації, проведення концесійної політики та ін.

Регулювання інвестиційної діяльності в країнах-інвесторах направлене на сприяння її розвитку шляхом підвищення конкурентоздатності країн, вдосконалення інноваційної, технологічної і маркетингової діяльності приватних підприємств – потенційних інвесторів.

Традиційно вкладників капіталу приваблює сприятливий інвестиційний режим, велика місткість і перспективи зростання ринку, наявність природних ресурсів, деякі специфічні особливості ринку праці. Всі ці чинники зберігають свою значущість в сучасних умовах, однак більше не служать істотними критеріями диференціації. Так, сприятливий інвестиційний режим створений (з певними варіаціями) в багатьох державах. За останні 15 років переважна більшість країн здійснили заходи з лібералізації цієї сфери, перетворивши її в більш доступну. Реалізовані ініціативи в області макроекономічної політики (в тому числі з стабілізації валютно-фінансової сфери, оподаткування, політики валютного курсу), що впливає на обсяг переведених прибутків, вартість придбання основних і оборотних засобів, експорт товарів і послуг, регулювання діяльності компаній і корпорацій (в напрямі сприяння діяльності ТНК і вітчизняних фірм). У світовій економіці продовжується процес глобалізації і лібералізації, інвестори прагнуть знайти такі центри для вкладень, які відрізняються наявністю специфічних переваг, в тому числі створених спеціально для їх залучення, зокрема розвинутої інфраструктури, маркетингової мережі, таких «невидимих» чинників, як лояльне відношення до зростання капіталу фізичних і юридичних осіб, підприємницька етика, активна інноваційна діяльність та ін.

Важливу роль зіграла державна політика в області сприяння інвестиційної діяльності країни за рубежем, страхування експортних кредитів, що надаються приватними фірмами. У багатьох країнах створені спеціальні фонди, покликані підтримувати експортну інвестиційну діяльність національних компаній. Наприклад, в США, Німеччині, Австрії, Іспанії створені Корпорації з підтримки приватних інвестицій за кордоном; у Франції діє Центральна фінансова корпорація з економічної співпраці; у Великобританії – Корпорація Сполученого Королівства з розвитку Співдружності; в Швеції – спеціальний Фонд по промисловій співпраці з країнами, що розвиваються і т.д.

Нині основними методами сприяння експортно-інвестиційної діяльності є пільгове фінансування; спеціальна система кредитування, що компенсує можливі втрати за рахунок зменшення податку на прибуток; страхування потенційних втрат, аж до включення в страхову суму величини потенційного прибутку; надання інформаційних послуг державними органами. Принципових відмінностей в політиці окремих країн щодо стимулювання експорту капіталу не існує. Окремі відмінності торкаються спеціалізації ряду держав з експорту капіталу в окремі регіони. Наприклад, скандинавські держави виділяють найменш розвинені країни які одержують пільгове субсидювання; США здійснюють програми розвитку спеціально для забезпечення зростання економіки країн Латинської Америки і Карибського басейну; в Японії існують пільги для інвестування в країни, що розвиваються у вигляді зменшення бюджетних податкових відрахувань. Розвинені країни і передусім країни Європи та США орієнтуються на фінансову підтримку інвесторів в формі прямих експортних субсидій, виділення додаткових фінансових коштів. Найбільш розвинені з країн, що розвиваються (Республіка Корея, Тайвань, Аргентина, Бразилія) використовують в основному пільгове оподаткування, відтермінування від внесків до централізованих фондів, умовно безмитне ввезення, пільгові податкові відрахування.

За даними ЮНКТАД ПІІ обсяги ПІІ в світі зростали упродовж останніх п'яти років. В країнах що розвиваються ріст ПІІ спостерігався протягом семи останніх років. У 2007 році їх потоки в світі

побили всі рекорди попередніх років і становили 1 833 млрд дол. ПІІ в СНД і Південно-Східній Європі виросли більше ніж на 50% порівняно з попереднім роком. Напрямами інвестицій в СНД були зростаючий споживчий ринок, природні ресурси, а в Південно-Східній Європі стала приватизація. Найбільшими інвесторами в 2007 році стали США, Великій Британія, Франція, Німеччина, Іспанія – їм належить 64% ПІІ в світі, або 1173 млрд дол.

У 2007 році приплив ПІІ в розвинені країни збільшився на 24,5%, досягнувши 1248 млрд дол. (940,9 млрд в 2006 р.). Найбільших вливачів отримали хімічна і фармацевтична промисловість, банківський і фінансовий сектори, сегменти оптової і роздрібною торгівлі розвинутих країн. В той же час у країнах що розвиваються обсяги ПІІ зросли на 21% і сягнули рекордного рівня 499,7 млрд дол. (413 млрд дол. в 2006 р.). Привабливими галузями для інвесторів були добувна, хімічна, текстильна, машинобудівна, фінансова і телекомунікаційна, а також сектор комунальних і соціальних послуг. Таке високе зростання прямих іноземних інвестицій відбувалося переважно за рахунок операцій транснаціональних корпорацій (злиття і поглинання) та є одним з найважливіших показників глобалізації світової економіки і світогосподарських зв'язків [7].

Величезний обсяг прямих інвестицій, що вкладаються в економіку інших країн, дозволяє ТНК контролювати не тільки окремі компанії, але і цілі галузі промисловості і витіснити з ринку місцевих виробників, впливати на зовнішню політику, що проводиться урядами приймаючих країн. Чим більше поступок робить приймаюча країна в своїх міжнародних угодах з іншими країнами, тим важче їй вирішувати проблеми, виникаючі внаслідок діяльності ТНК. Регулювання діяльності ТНК окремими приймаючими країнами виявилось неефективним. Незважаючи на прийняття багатьма країнами законів про регулювання іноземних інвестицій, їх реалізація вимагає додаткових заходів на основі міжнародного регулювання.

Світова фінансова іпотечна криза значно не відобразилась на потоках ПІІ в 2007 році, однак в 2008 році її вплив суттєво зменшив обсяги ПІІ та, очевидно, ця тенденція збережеться і у 2009–2010 роках. Падіння курсу долара по відношенню до євро також негативно відобразилось на світовій економіці. З другої сторони, різко зросли об'єми європейських інвестицій в США.

Законодавство приймаючих країн направлене на те, щоб не допустити, щоб найважливіші галузі економіки – добувна промисловість, оборонні підприємства, засоби зв'язку, транспорт, банки – попали під контроль іноземного капіталу. Законодавство передбачає також забезпечення контролю за здійсненням іноземних інвестицій і регулюванням руху продукції і технологій внаслідок цих інвестицій.

Зарубіжними інвестиціями користуються не лише слабозвинені країни. Основними отримувачами інвестицій у центрально-східному європейському регіоні є Чехія, Угорщина, Румунія і Польща – як за абсолютними обсягами інвестицій, так і в розрахунку на душу населення. Іноземне інвестування в регіоні скеровується вже дослідженими загальними умовами. Піднесення експорту за рахунок участі іноземних інвесторів у проведенні приватизації проблематичне і можна спрогнозувати, що західні інвестори не вкладатимуть кошти в експортне репрофілювання через імовірну перспективу появи нових конкурентів (як це мало місце при інвестуванні у Південну Корею та інші країни Південно-Східної Азії).

Практика країн Східної Європи, які переживають піднесення, не підтверджує вирішальної значущості ПІІ. Їх приплив почався лише після покращення соціально-економічної ситуації, а не став її причиною, що вимагає необхідності концентрації зусиль на активізації внутрішнього інвестування.

Причини більшої ефективності в справі залучення та використання ПІІ у Південно-Східній Азії (ПСА) порівняно з Латинською Америкою полягають у тому, що першому регіону були притаманними стабільна політична ситуація, логічніша макроекономічна політика, чітке окреслення пріоритетів економічної динаміки, незначні сподівання на приплив короткострокового капіталу та цілеспрямована експортна орієнтація з підключенням до її реалізації іноземних інвестицій. Доповнюючи національні заощадження, зарубіжні надходження становили важливий компонент саме інвестування, в той час як в Латинській Америці вони концентрувалися у сфері споживання, стимулювали її розвиток та підтримували споживацький бум.

Таким чином, створення відповідно до ринкових засад механізму взаємодії іноземного інвестора й органів державної влади в управлінні інвестиційним процесом та лібералізації

економіки іноземні інвестиції стають каталізатором ринкових перетворень впливаючи за допомогою трансферу капіталу, технологій та досвіду на зростання потужності країн, які приймають, спричиняють розвиток їх експорту та водночас інтеграції у світогосподарську систему.

1. Гесць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Х.: Константа, 2006.
2. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 72–81.
3. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д-ра екон. наук Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
4. Михасюк І.Р., Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Підручник. – Львів: Магнолія плюс; видавець СПД ФО “В.М. Піча”, 2006. – 220 с.
5. Попов В. Інвестиційна складова становлення економіки України // Вісн. нац. банку України. – 2008. – № 11. – С. 15–21.
6. Ткаченко К.Л. Формування державної інвестиційної політики // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 86–91.
7. UNCTAD, World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge.

FORMING OF STATE MECHANISM OF MANAGEMENT INVESTMENT BY A PROCESS IN UKRAINE

A. Kaspryk

Ivan Franko National University of Lviv

A role is found out and considered the problems of forming of state mechanism of investment process control in the economy of Ukraine, offered possibilities of the use of foreign experience of his adjusting in well-to-do to development of national economy.

Keywords: foreign investments, globalization, international motion of capital, investment policy, investment process control, transnational companies, investment strategy.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМ ПРОЦЕССОМ В УКРАИНЕ

А. Каспрык

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Выяснено роль и рассмотрено проблемы формирования государственного механизма управления инвестиционным процессом в экономике Украины, предложено возможности использования иностранного опыта его регулирования в обеспечение развития национальной экономики.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, глобализация, международное движение капитала, инвестиционная политика, управление инвестиционным процессом, транснациональные компании, инвестиционная стратегия.